

Branko Banović

brankobanovic9@gmail.com

Perspektive etnologije/antropologije u izučavanju kulturnog i civilizacijskog potencijala NATO integracija (primer Crne Gore)¹**Apstrakt:**

Konceptualizujući transformaciju NATO-a kao nikada završeni proces i nikada dostignuto stanje, namera mi je da problematizujem perspektive etnologije/antropologije u izučavanju kulturnih i civilizacijskih potencijala severnoatlantskih integracija. Primer Crne Gore ukazuje da će evnetualno članstvo u NATO-u imati značajnog udela u redefinisaju i reartikulisaju društvenih identiteta u Crnoj Gori. Imajući na umu antropološka i sociološka izučavanja enkulturacije i socijalizacije, imam nameru da ukažem na nedovoljno iskorišćene resurse etnologije/antropologije u što potpunijem razumevanju integracionih procesa. Jedan od krajnjih ciljeva rada bio je da podstrekne (u etnologiji/antropologiji do sada zanemarena) istraživanja kulturnih i civilizacijskih potencijala NATO integracija.

Ključne reči:

Etnologija/antropologija, NATO, enkulturacija, socijalizacija, kulturni i civilizacijski potencijal integracija, Crna Gora

Evroatlantske integracije postavljene su kao primarni spoljnopolitički interes Crne Gore,² a antropološko proučavanje kulturnih i civilizacijskih potencijala međunarodnih integracija do sada je uglavnom bilo fokusirano

¹ Smatram da je za svako antropološko razmišljanje o ulozi kulture u savremenim integrativnim procesima, neophodno imati na umu odnos između postkulturene antropologije i globalno dominantne verzije multikulturene politike. Obavezno videti, Miloš Milenković, *Antropologija kao multikulturena propedeutika u Srbiji*, Posebna izdanja EI SANU, knj. 49. Beograd: SANU, 133-148; Miloš, Milenković, *Paradoks postkulturene antropologije*, 122-143, u u *Antropologija*, Časopis Centra za etnološka i antropološka istraživanja (CEAI) Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, sv. 3, 2007; Miloš, Milenković, *Istorija postmoderne antropologije, posle postmodernizma*, Etnološka biblioteka, 2007.

² Videti, STRATEGIJA NACIONALNE BEZBJEDNOSTI, ("Sl. list Crne Gore", br. 75/08 od 08.12.2008); STRATEGIJA ODBRANE CRNE GORE, ("Sl. List Crne Gore", br. 79/08 od 23.12.2008); PREZENTACIONI DOKUMENT REPUBLIKE CRNE GORE, www.gov.me. Pristupanje Crne Gore NATO-u jedno je od strateških programskih opredeljenja članica vladajuće koalicije Demokratske partije socijalista (DPS) i Socijademokratske partije (SDP) Crne Gore, kao i opozicionog Pokreta za promjene (PZP). Videti, www.dpscg.org; www.sdp.co.me, www.promjene.org.

na Evropsku Uniju (EU)³ – tako da se stiče utisak da je “atlantski” deo “evroatlantskih” kulturnih i civilizacijskih potencijala bio zanemaren unutar antropološkog proučavanja.⁴ Sa druge strane, iskustva iz poslednjih rundi proširenja EU i NATO jasno ukazuju da je članstvo u NATO-u, uglavnom po nekoliko godina prethodilo članstvu u EU.⁵

Da bi kao etnolozi/antropolozi uopšte raspravljali o kulturnim i civilizacijskim potencijalima severnoatlantskih integracija neophodno je pojasniti doprinos koji naša nauka može ponuditi u razumevanju kulturnog potencijala savremenog koncepta NATO-a. Polazni korak u tom smeru predstavlja razumevanje „opterećenosti“ i etnologije/antropologije i NATO-a tekovinama prošlosti. Naime, etnologija se dugo vremena smatrala „naukom o narodu“ i mislilo se, da se njen predmet nalazi isključivo u seoskoj sredini. Vođeni tom zabunom, istraživači su etnologiju smatrali isključivo „istorijskom naukom“ i uglavnom su se orijentisali na tradicijsku kulturu. U međuvremenu, već odavno „premešteni“ na urbani teren, etnolozi/antropolozi postali su „osvajajući“ koji sami „krče“ i „osvajaju“ teren za svoja istraživanja i trude se da njihov rad postane „vidljiv“.⁶ Što se tiče

³ Videti, Ivana Gačanović, Problem evropskog identiteta, *Uvod u antropologiju Evropske unije*, Spski geneaološki centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2009.

⁴ Gregory Feldman, *Breaking our Silence on NATO*, *Anthropology Today*, Vol. 19., No. 3 (Jun., 2003), 1-2, EU je, primera radi, usmerenija na „obične“ ljude putem imigracione politike, mobilnosti radne snage i kroz mnoge naučno-istraživačke mogućnosti. Sa druge strane, stiče se utisak da je NATO izmešten iz svakodnevnog života.

⁵ Češka, Mađarska i Poljska postale su članice NATO-a 1999. godine, a članice EU 2004. godine; Bugarska i Rumunija postale su članice NATO-a 2004. godine, a članice EU 2007. godine; neposredni susedi Crne Gore, Hrvatska i Albanija postale su članice NATO 2009. godine, a do danas nisu članice EU. Slovenija, Slovačka i Baltičke zemlje (Letonija, Litvanija i Estonija) iste godine postale su članice EU i NATO (2004).

⁶ Videti, Ivan Kovačević, *Srpska antropologija u prvoj deceniji dvadesetprvog veka*, 25-41, Miloš Milenković, *O naučnom radu na našem univerzitetu (sto godina kasnije)*, 41-51, sve u: Glasnik Etnografskog Muzeja, Beograd 2008; Ivan Kovačević, *Tradicija modernog*, Etnološka biblioteka, knjiga 20, Beograd, 1996, 48-93; Jana Bačević, *Honour and Shame: Prilog alternativnoj istoriji srpske etnologije*, 95-103, u: Etnoantropološki problemi, god. 1, sv.1, Odeljenje za etnologiju i antropologiju, Filozofski fakultet Beograd, 2006; Jana Bačević, *Srpska antropologija i suočavanje sa prošlošću*, u: Antropologija, Časopis Centra za etnološka i antropološka istraživanja (CEAI) Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, sv. 3, 2007, 111-121; Ivan Kovačević, *Semiologija mita i rituala 2*, Savremeno društvo, Srpski geneaološki centar, Beograd, 2001, 7-11; Thomas Hylland Eriksen and Finn Silvert Nielsen, *A History of Anthropology*, Pluto Press, London, 2001; Miloš Milenković, *Istorija postmoderne antropologije, teorija etnografije*, Etnološka biblioteka, 2007; Miloš Milenković, *Istorija postmoderne an-*

NATO-a, „opterećenje“ se odnosi na tekovine hladnoratovske institucije, čiji je osnovni zadatak bio da čuva granicu od Varšavskog pakta. Posmatrajući transformaciju NATO-a kao nikada završeni proces i nikada dostignuto stanje, u nastavku teksta razmotriću kulturni i civilizacijski potencijal severnoatlantskih integracija, fokusirajući se na značaj kompleksnih praksi enkulturacije i socijalizacije.

NATO – transformacija kao proces

NATO (North Atlantic Treaty Organisation)⁷ je političko-vojna organizacija koju u ovom trenutku čini dvadeset osam članica⁸ posvećenih ispunjavanju ciljeva severnoatlantskog ugovora potpisanog 4. aprila 1949. godine u Vašingtonu. U skladu sa severnoatlantskim ugovorom, osnovna uloga NATO je zaštita slobode i bezbednosti svih njenih članica, političkim i vojnim sredstvima. Alijansa je nastala kao izraz rešenosti država osnivača da zaštite „slobodu, zajedničku baštinu i civilizaciju svojih naroda, koja je zasnovana na načelima demokratije, individualne slobode i vladavine prava“, zadržavajući pri tom svoj puni suverenitet.⁹ NATO je i forum u okviru koga države Severne Amerike i Evrope raspravljaju o bezbedonosnim problemima od zajedničkog interesa i preduzimaju zajedničke akcije u suočavanju sa njima. Delovanje Alijanse zasniva se na saradnji, usaglašavanju i zajedničkom planiranju, na političkom i vojnom nivou, između svih dvadeset osam država članica.¹⁰ Počivajući na ideji nedeljivosti bezbednosti Severne Amerike i Evrope, NATO je postao središnja od-

tropologije, posle postmodernizma,; Paula Rubel; Abraham Rosman, *The Past and the Future of Anthropology*, Journal of Anthropological Research, Vol. 50., No. 4, (Winter, 1994), pp. 335-343; Norma Gonzales, *What Will We Do When Culture Does Not Exist Any More*, Anthropology & Education Quarterly, Vol. 30. No. 4. (Dec., 1999), pp. 431-435.

Jedan od osnovnih problema zapadnoevropske i američke antropologije danas jeste nedovoljan angažman u javnim polemikama. U vezi sa problemom prisustva, odnosno odstupstva antropologa u javnoj sferi, videti, Thomas Hylland Eriksen, *Engaging Anthropology*, Berg, New York, 2006.

⁷ U upotrebi je i nekoliko prevedenih oblika: Organizacija severnoatlantskog ugovora, Severnoatlantski savez, Severnoatlantska alijansa.

⁸ Države članice NATO-a danas su: Belgija, Kanada, Danska, Island, Francuska, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugal, Velika Britanija, SAD; Grčka, Turska (1952); Savezna republika Nemačka (1955); Španija (1982); Češka, Mađarska, Poljska (1999); Bugarska, Etonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija (2004). U poslednjem krugu proširenja članice NATO-a postale su Hrvatska i Albanija (2009).

⁹ Srđan Gligorijević, Đorđe Petrović, *Vodič kroz Partnerstvo za mir*, International and Security Affairs Centre, Beograd, 2007, 7; NATO Handbook 18.

¹⁰ Srđan Gligorijević, Đorđe Petrović, 8,

brambena i bezbedonosna institucija u evroatlantskom prostoru. Kao takav, NATO je najvidljiviji izraz transatlantskih odnosa koji podrazumevaju blisku saradnju Severne Amerike i Evrope u mnogim oblastima, a zasnovanu na uverenju o deljenju istih vrednosti i interesa.¹¹ Alijansa razvija i koristi svoj politički uticaj i vojne sposobnosti, u skladu sa zahtevima izmenjenog strateškog okruženja, kao i prirodom savremenih bezbedonosnih izazova i pretnji u evroatlantskom prostoru, ali sve više i van njega. Shodno tome, javila se potreba za neprekidnim prilagođavanjem Alijanse novim okolnostima. U Članu devet, predviđena je fleksibilna organizaciona struktura NATO-a, bazirana na jedinstvenom, autoritativnom telu – Savetu NATO-a, koji je odgovoran za implementaciju ugovora i stvaranje pomoćnih tela, ukoliko je to neophodno. Fleksibilna organizaciona struktura, dozvolila je Alijansi da se razvija i adaptira novim uslovima tokom svoje istorije. NATO je pretrpeo serije reformi i reorganizacija za vreme prvih četrdeset godina svoga postojanja, projektovanih da ga adaptiraju novim prilikama, kako bi postavio bezbednost država članica na sigurnim i stabilnim osnovama.¹²

Alijansa je bila dobro uređena kolektivna odbrambena organizacija sa dobrom organizacijom i razrađenim ratnim planovima. U vreme Hladnog rata NATO je bio tako koncipiran da svojim članicama pruži veoma specifične pogodnosti. Alijansa je uspostavila militarnu strategiju usmerenu na zastrašujući rat sa SSSR-om. Dezintegracijom SSSR-a, NATO je izgubio svoju primarnu svrhu u odnosu na svog primarnog suparnika. Kraj Hladnog rata¹³ i nestanak SSSR-a kreirali su potpuno novu situaciju u Evropi. Mnogima je izgledalo da će ove istorijske promene značiti i kraj konfrontacija Istok-Zapad i stoga kraj hladnoratovskih institucija kao što je NATO.¹⁴

¹¹ Op. Cit., 9.

¹² *NATO Handbook*, Public Diplomacy Division, NATO, 1110 Brussels, Belgium, 9.

¹³ Za vreme Hladnog rata odnosi između dva bloka nisu se mogli smatrati ni miroljubivim, ali ni otvorenim konfliktom. Takav uznemirujući mir trajao je decenijama bez izgleda da se može promeniti uskoro.

¹⁴ Sa krajem Hladnog rata realistična perspektiva očekivala je veliku promenu na globalnom planu. Realistička predviđanja predviđala su kraj NATO-a, jer kada je pretnja koja je uticala na stvaranje NATO-a nestala, onda i Alijansa gubi svrhu svoga postojanja. Naime, analitičari su se pozivali na „teoriju ravnoteže moći“ (balance-of-power theory), koja pretpostavlja da ukoliko se dve koalicije formiraju i jedna oslabi, mi možemo očekivati da druga koalicija oslabi i da jedinstvo olabavi. Klasičan primer toga je odvajanje nezavisnih u koaliciji koja je je dobila rat, u momentu kada pobede ili neposredno nakon pobede. Budući da je NATO bio formiran kao kolektivna odbrambena organizacija posvećena očuvanju balansa moći, bilo je logično očekivati da će ovako fundamentalno restrukturiranje balansa otkloniti potrebu za Alijansom. Tj. kada SSSR i Varšavski pakt nisu više protiv-

Kao rezultat pomenutih promena NATO je imao nekoliko opcija: prvo i najlogičnije a) *NATO je mogao nestati sa svojim neprijateljem* – to je bilo razumno predviđanje i jedno koje je predviđano od strane mnogih i u koje su se neki drugi (pre svih Rusija) nadali; drugo, b) *NATO je mogao ostati egzaktno kolektivna odbrambena organizacija Zapadne Evrope*, kakva je uvek bio, ne menjajući se sa novom situacijom. To bi bilo potpuno nelogično, s obzirom da više nije postojala specifična pretnja koja bi obezbedila svrhu takvog postojanja; treće, c) *da NATO nastavi postoji, ali sa redukovanom strukturom, odgovornošću i mogućnostima*.¹⁵

NATO nije pošao putem dezintegracije, već je odmah krenuo u transformaciju, a uspešna transformacija predstavlja proces, a ne neko krajnje stanje (cilj). Sa te strane NATO predstavlja jedinstvenu instituciju u istoriji bezbedonosnih organizacija i alijansi.¹⁶ Osnovni zadaci daljeg delovanja i primarni bezbedonosni zadaci Alijanse, izloženi su u Strateškom konceptu Alijanse.¹⁷ Strateški koncept predstavlja dokument koji opisuje svrhu i zadatke NATO i daje smernice za transformaciju snaga i sposobnosti Alijanse. Strateški koncept, prvi put je objavljen 1991. godine (revidiran 1999. godine) i usmerava Alijansu ne samo na zajedničku odbranu, već i na mir i stabilnost šire Evroatlantske oblasti. U strateškom dokumentu opisani su i specifični zadaci Alijanse: da obezbedi neophodne osnove za stabilnu Evroatlantsku bezbedonosnu sredinu, zasnovanu na razvitku demokratskih institucija i mirno rešavanje sporova, u kojima nijedna država neće moći da zaplaši ili prinudi drugu državu kroz pretnju i upotrebu sile; da služi, kako je istaknuto u članu četiri Ugovora, kao esencijalni forum za konsultacije saveznika o svakom pitanju koje utiče na njihove vitalne inte-

nici, realno je očekivati da i NATO prestane da postoji. Videti, John S. Duffield, „*NATO's Functions After the Cold War*“, Political Science Quarterly, Vol. 109, No. 5, (1994-95), 764; Kenneth N. Waltz, *The Emerging Structure of International Politics*, International Security, Vol. 18, No. 2, (Fall 1993), 75.

¹⁵ Videti, Robert M. Antis, *The Reinvention of NATO*, A Dissertation Submitted to the Faculty of Old Dominion University in Partial Fulfillment of the Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy, May 2006, 7-9.

¹⁶ Op. Cit., 3.

¹⁷ Strateški koncept NATO obuhvata sledeće političke elemente: širi pristup bezbednosti, obuhvatajući političke, ekonomske i društvene činioce, faktore životne sredine, kao i odbrambenu dimenziju Alijanse; snažno obavezivanje ka transatlantskim odnosima; održavanje vojnih sposobnosti Alijanse, kako bi se obezbedila efektivnost vojnih operacija; razvijanje evropskih sposobnosti unutar Alijanse; održavanje adekvatne prevencije konflikata i rukovođenje kriznim strukturama i procedurama; efektivno partnerstvo sa državama koje nisu članice NATO, zasnovano na saradnji i dijalogu; proširivanje Alijanse i politika otvorenih vrata prema potencijalnim novim državama članicama. Videti, *NATO Handbook*, 18-19.

rese; da spreči i odbrani svaku pretnju usmerenu protiv bilo koje države članice NATO, kako je istaknuto u Članovima pet i šest Ugovora.¹⁸

Robert Antis zaključuje da stepen do koga NATO prihvata promene u svojoj strukturi i procedurama, vodeći ka većoj operacionoj efikasnosti, određuje i stepen do koga će Alijansa biti sposobna da upravlja kolektivnom odbranom i kriznim misijama.¹⁹ *Prema njegovom mišljenju, transformacija nije neophodno ni dobra ni loša, već jednostavno postoji.* NATO je transformisao sebe od kraja Hladnog rata i više nije ona Alijansa koja je čuvala granicu od Varšavskog pakta – ima mnogo više država uključenih u NATO-u i mnogo više država sa kojima NATO održava bliske kontakte. U mnogim slučajevima to nisu države koje su potpuno bliske NATO-u, kao što je to bilo izvorno definisano u Ugovoru (Centralna uloga NATO u Međunarodnim snagama za bezbedonosnu pomoć (ISAF) u Avganistanu²⁰, kontinuirana uloga na Balkanu²¹, zahtevi misija u Iraku²² i Sudanu²³, kao i kampanja pomoći Pakistanu²⁴ vodili su Alijansu da se adaptira zahtevima ovih operacija. Pomenute operacije NATO, kombinovane sa pojačavanjem bilateralnog i multilateralnog partnerstva sa državama koje nisu članice NATO, kao i sa drugim organizacijama, demonstriraju kontinuiranu transformaciju i efektivnost Alijanse.²⁵ U isto vreme, NATO ima povećanu saradnju sa državama iz regiona i ima otvorene naučne, ekonomske i slične dijaloge sa drugim državama.²⁶ Sada NATO ima mnogo veću odgovornost u globalnom kontekstu umesto prethodne dobro definisane oblasti odgovornosti, jer se

¹⁸ Op. Cit., 19-20.

¹⁹ Robert M. Antis., 210.

²⁰ Osnovni cilj ISAF operacije jeste da izvede Avganistan iz gotovo četiri decenije autoritarnog uređenja, strane okupacije i građanskog rata, koji su napravili teritoriju Avganistana pogodnom bazom za obučavanje terorista. Op. Cit., 22-23.

²¹ Cilj angažovanja na Balkanu jeste da se povрати sigurna bezbedonosna sredina u regionu, kao i rad sa svojim partnerima kako bi se Jugoistočna Evropa integrisala u evroatlantske strukture. Op. Cit., 22.

²² Kao odgovor na zehteve iračke vlade, NATO je 2004. godine odlučio da započne Misiju obuke u Iraku (NATO Training Mission in Iraq, NTM-I) u okviru koje vodi Centar za obuku viših bezbedonosnih i odbrambenih oficira u blizini Bagdada. Op. Cit., 23-24.

²³ Aprila 2005. godine, predsedavajući Komisije Afričke Unije zatražio je od Generalnog sekretara NATO pomoć u širenju misija očuvanja mira u Sudanu, kako bi se sprečilo nasilje u regionu. Op. Cit., 24.

²⁴ Oktobra 2005. godine, na zahtev vlade Pakistana, putem vazdušnih mostova, NATO je otpočeo isporuku pomoći području pogođenom zemljotresom u Pakistanu. Kasnije, NATO je, u pomenuto područje, poslao snage koje su uključivale inženjere i multinacionalne medicinske jedinice. Op. Cit., 24.

²⁵ Op. Cit., 15-29.

²⁶ Op. Cit., 251.

NATO transformisao u novi tip bezbedonosne institucije – *od institucije kolektivne odbrane prema instituciji kolektivne bezbednosti*.²⁷

Kulturni i civilizacijski potencijal severnoatlantskih integracija u svetlu kompleksnih praksi enkulturacije i socijalizacije

Kao naučni termin, koncept socijalizacije nastao je unutar sociologije pre nešto više od sto godina i od tada osnovno značenje socijalizacije, odnosi se na internalizaciju normi i standarda ponašanja, putem delovanja u socijalnoj strukturi.²⁸ Socijalizacija predstavlja proces uključivanja aktera u norme i pravila date zajednice – proces putem kojeg ljudi, posebno deca, internalizuju ideje i ponašanja koji odgovaraju životu u partikularnom društvu.²⁹ Za razliku od socijalizacije, enkulturacija je koncept koji se primarno razvio unutar antropologije. Zbog nekonzistentne upotrebe unutar antropologije, kao i zbog konfuzije koja vlada u vezi sa konceptom socijalizacije, danas nemamo preciznu i opšteprihvaćenu definiciju koncepta enkulturacije.³⁰ Primera radi, Margaret Mid je pravila razliku između socijalizacije kao univerzalnog procesa učenja i enkulturacije kao procesa koji se odvija u svakoj posebnoj kulturi.³¹ Takođe, socijalizovati može značiti, napraviti socijalnim ili osposobiti život za druženje sa porodicom i

²⁷ Op. Cit., 251-267, Antis zaključuje: NATO je transformisan i dalje se adaptira, ali transformacija još nije gotova i u veoma realnom smislu, nikada neće ni biti. Transformacija NATO u odbrambenu bezbedonosnu zajednicu zahteva dodatni rad ukoliko institucija nastavlja da radi za dobrobit svojih članova. Za dalji razvoj bitna su tri pitanja: 1) Kako NATO i EU zajedno sa svojim članstvom mogu razviti zajedničku viziju ili u najmanju ruku komplementarne vizije; 2) promene u odlučivanju unutar institucije su neophodne da bi se mnogo efikasnije odredilo kako da institucija operiše i planira implementiranje novih vizija; 3) Zajednička odgovornost mora biti razmotrena tako da svaki član doprinosi institucionalnom uspehu i rešavanju problema unutra regiona. Takođe videti, 268-277.

²⁸ Koncept socijalizacije, prvi put je pomenut u prvom broju „American Journal of Sociology“. Videti, Michael Zurn and Jeffrey T. Checkel, *Getting Socialized to Build Bridges: Constructivism and Rationalism*, Europe and Nation-State, International Organization, Vol. 59, No. 4 (Autumn, 2005), pp. 1045; Videti i Patricia Draper, *Comparative Studies of Socialization*, Annual Review of Anthropology, Vol. 3 (1974), pp. 263-277.

²⁹ Paul B. Garrett and Patricia Baquedano-Lopez, *Language Socialization: Reproduction and Continuity, Transformation and Change*, Annual Review of Anthropology, Vol. 31 (2002), 339-361.

³⁰ Probleme u vezi sa preciznim definisanjem koncepta enkulturacije videti u Nobuo Shimahara, *Enculturation – A Reconsideration*, Current Anthropology, Vol. 11, No. 2 (Apr., 1970), pp. 143-154.

³¹ Margaret Mead, *Papers in Honor of Melville J. Herskovits: Socialization and Enculturation*, Current Anthropology, Vol. 4, No. 2 (Apr., 1963), 185.

drugima, dok enkulturacija može označavati adaptiranje kulturi i prihvatanje njenih vrednosti.³²

Unutar antropologije, uobičajena upotreba termina enkulturacija je dvostruka: a) enkulturacija se izjednačava sa procesom dostizanja (usvajanja) postojeće kulture; b) enkulturacija, pored prenošenja kulture putem njenih agenata, obuhvata i kulturne inovacije.³³ *Za potrebe ovog rada enkulturacija će biti shvaćena kao prenošenje kulturnih tvorevina iz jedne društvene zajednice u drugu, na taj način što se određeni elementi kulture lansiraju u drugu zajednicu bilo od strane pojedinca ili institucije.*³⁴ To može biti pojedinac koji je stran grupi u kojoj se širi određena tvorevina (npr. stranac koji iz ubeđenja širi ideje), mada to može biti i pojedinac iz iste zajednice koji je bio u drugoj zemlji (širi znanja, verovanja, vrednosti). U svakom slučaju, termin enkulturacija povezivan je sa terminima kao što su prenošenje, internalizacija i socijalizacija, tako da se termini enkulturacija i socijalizacija, danas smatraju manje-više sinonimima.³⁵

Teorije međunarodnih odnosa nude nekoliko mehanizama putem kojih međunarodni akteri, kao što su međunarodne organizacije, mogu uticati na ponašanje države. Sa te strane, osobito su relevantna dva specifična mehanizma (koji su najčešće povezani): prvi mehanizam jeste uslovljenost članstvom,³⁶ a drugi se odnosi na metode koje su zasnovane na socijalizaciji i koje uključuju širok skup procesa socijalizacije.³⁷ Neki autori tvrde da

³² Donald L. Mosher and Silvan S. Tomkins, *Scripting the Macho Man: Hypermasculine Socialization and Enculturation*, *The Journal of Sex Research*, Vol. 25, No. 1 (Feb., 1988), 73.

³³ Nobuo Shimahara, 143.

³⁴ Ina Korin Braun definiše enkulturaciju kao proces putem kojeg neko uči svoju kulturu ili putem kojeg su prenošeni kulturni obrasci (ukoliko se posmatra iz tačke gledišta društva). Prema njenom mišljenju, ni enkulturacija niti socijalizacija ne završavaju se u nekoj određenoj tački vremena (u smislu učenja nečije kulture, enkulturacija bi se verovatno mogla nastaviti kroz ceo život, onako kao neko prelazi kroz različite faze i naravno – unutar kompleksnog društva ne može se naučiti celokupna kulturu). Videti odgovor Ine Korin Braun Šimahari, Nobuo Shimahara, 143.

³⁵ *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*, Edited by Alan Bernard and Jonathan Spencer, Routledge, London and New York, 2002 (1998), 902.

³⁶ Džudit Kelej je demonstrirala da naponi zasnovani na socijalizaciji nisu previše efektivni u uticaju na unutrašnju politiku države i da, kako domaća opozicija promenama politike raste, postaje krucijalna upotreba uslovljenosti članstvom. Oba su često korišćena simultano. Judith Kelley, *International Actors on the Domestic Scene: Membership Conditionality and Socialization by International Institutions*, *International Organization*, Vol. 58, No. 3 (Summer, 2004), pp. 449.

³⁷ Judith Kelley, 426, Osnovno obeležje metoda zasnovanih na socijalizaciji jeste to da spoljni faktori ne vezuju bilo koje konkretne stimulacije za ponašanje, već se pouzdaju samo na upotrebu normi bilo da ubede, osramote ili pohvale aktere u menjanju njihovih politika.

socijalizacija u svom najistinskijem smislu (internalizacije novih grupnih normi kroz podsticanje i/ili komunikativnu akciju) može biti pronađena i u međunarodnim institucijama. Naime, regionalni savezi i vojne organizacije, naročito stalne institucije (kao što je NATO) mogu pomoći da se socijalizuju vojni lideri u državama članicama i prihvate istu takvu ulogu vojske u vlastitom društvu. Ovaj proces socijalizacije može se odvijati kroz interakciju unutar institucije.³⁸ Drugi su skeptični u vezi sa ovim tvrdnjama i sugerišu da je adaptacija normama institucije, pre svega, strateško ponašanje.³⁹

Kada je u pitanju počinjanje normama ugrađenim u međunarodne institucije, naučnici su ponudili dva suprotstavljena objašnjenja: *racionalističko*, koje ističe prinudu, kalkulaciju trošak/benefit i materijalne stimulacije; i *konstruktivističko*, koje ističe socijalno učenje, socijalizaciju i socijalne norme.⁴⁰ Posmatrano racionalističkom logikom, u posthladnoratovskom kontekstu asimetrične distribucije moći između Zapada i bivšeg Istočnog bloka, države Istočnog bloka prihvatile su zapadne norme da bi pridobile materijalne benefite (koje im ovi Zapadne institucije mogu obezbediti).⁴¹ Primera radi, moglo bi se desiti da su države iz bivšeg Istočnog bloka, tražile članstvo da bi dobili zaštitu Alijanse u slučaju potencijalno vojno oporavljene Rusije. Povezano sa ovim, moglo bi se tvrditi da je NATO bio važan za njih, zato što je predstavljao ključni forum za organi-

³⁸ Međunarodne organizacije, osobito one koje su orijentisane na polje bezbednosti, mogu uticati na vojske da prihvate demokratizaciju, ne samo obezbeđivanjem garancija (u skladu sa racionalističkim razmišljanjem), već pomažući da se vojni zvaničnici „udalje“ od njihovog interesa u domaćoj politici. Još snažniji uticaj međunarodnih vojnih organizacija na vojsku i na njihove stavove prema demokratiji, može doći u formi socijalizacije. Videti, Jon C. Pevehose, *Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization*, International Organization, Vol. 56, No. 3 (Summer, 2002), pp. 517-528.

³⁹ Alastair Iain Johnston, *Conclusions and Extensions: Toward Mid-Range Theorizing and beyond Europe*, International Organization, Vol. 59, No. 4 (Autumn, 2005), 1014 (1013-1044).

⁴⁰ Videti, Jeffrey T. Checkel, *Why Comply? Social Learning and European Identity Change*, International Organization, Vol. 55, No. 3 (summer, 2001), pp. 553-588; Brian Frederking, *Constructing Post-Cold War Collective Security*, The American Political Science Review, Vol. 97, No. 3 (Aug., 2003), 366-369 (363-378).

⁴¹ Danas, materijalna snaga NATO saveznika (posebno SAD) nije uvek gledana kao benigna, već je često sagledana kao izvor pretnji. Mnogi akteri u svetu pripisuju joj različite interpretacije, stoga Zapadnu zajednicu i SAD opažaju kao izvor pretnje. Identifikacija Crne Gore sa Zapadnom zajednicom napravila je crnogorske poglede na materijalne sposobnosti saveznika - prijateljskim, pre nego kao izvor pretnji.

zovanje njihovih odnosa sa preostalom supersilom - SAD.⁴² Sa druge strane, u konstruktivističkoj perspektivi širenje međunarodne organizacije primarno je shvaćeno kao proces *internacionalne socijalizacije*. Međunarodne organizacije bave se socijalizacijom, a prema tome, NATO je najbolje shvaćen kao “organizacija međunarodne zajednice vrednosti i normi”, *prvenstveno demokratije, slobode i vladavine prava*.⁴³

Uvođenje koncepta socijalizacije bio je značajan korak u objašnjavanju odnosa između NATO-a i država bivšeg komunističkog bloka. Socijalizacija je ovde shvaćena kao proces uvođenja aktera u norme i pravila date zajednice. Konstruktivistički pristup socijalizaciji, konceptualizuje socijalizaciju kao proces u kome je *socijalizer* (NATO) ciljao i ponekad prouzrokovao promene u definiciji identiteta i interesa *socijalizovanih*. Iz konstruktivističke perspektive, uspešna socijalizacija rezultira internalizacijom propisanih normi i pravila.⁴⁴ Analitičari su takođe, pokušali da daju odgovor na pitanje da li NATO širi liberalno-demokratske norme u bivše komunističke zemlje?⁴⁵ Mišljenja su različita. Iako zagovornici širenja NATO-a tvrde da će NATO pomoći u širenju demokratije u Istočnoj Evropi, Rejterova analiza, na osnovu iskustava iz Hladnog rata i posthladnogratovskog perioda, pokazuje da proširivanje NATO-a nema i neće imati značajan uticaj na širenje demokratije.⁴⁶ Prema Rejterovom mišljenju, u demokratizaciji će Evropska unija verovatno biti jednako efikasna, ako ne i efikasnija od NATO-a, a između ostalog, nemogućnost NATO-a da širi demokratiju ističe ograničenja u demokratskom potencijalu međunarodnih institucija, dajući značajan rizik liberalnom optimizmu sinergije između demokratije i međunarodnih organizacija.⁴⁷

⁴² Alexandra Gheciu, *Security Institutions as Agents of Socialization? NATO and the „New Europe“*, International Organization, Vol.59, No. 4, International Institutions and Socialization in Europe (Autumn, 2005), 980.

⁴³ Videti, Andrew Kydd, *Trust Building, Trust Breaking: The Dilemma of NATO Enlargement*, International Organization, Vol. 55, No. 4, The Rational Design of International Institutions (Autumn, 2001), pp 805.

⁴⁴ Alexandra Gheciu, 973-1012.

⁴⁵ U ranoj retorici o širenju NATO-a, govornici Klintonove administracije govorili su o ojačavanju demokratije kroz članstvo u NATO-u, dok su oponenti su govorili o nedostatku vojne pretnje Rusije. Videti, Harvey Waterman, Dessie Zagorcheva, Dan Reiter, *NATO and Democracy*, International Security, Vol. 26, No. 3 (Winter, 2001-2002), pp. 222.

⁴⁶ “NATO nije širio demokratiju za vreme ili posle Hladnog rata, tako da nema razloga da verujemo da će to uraditi u ovoj deceniji... Od kraj Hladnog rata, bivše komunističke zemlje su uspešno sledile demokratiju, demonstrirajući volju da se demokratizuju bez obzira na članstvo u NATO-u.”, Dan Reiter, *Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy*, International Security, Vol. 25, No. 4 (Spring, 2001), pp. 67.

⁴⁷ Dan Reiter, pp. 41-67.

Rejterove argumente kriticirali su Votermen i Zagorčeva.⁴⁸ Votermen napada Rejterov stav da širenje NATO-a ne širi i neće širiti demokratiju i da zbog toga ne zalužuje rizik i cenu koju iziskuje i pita se: ukoliko je njegova vrednost toliko problematična i njegova cena za nove članove toliko skupa, zašto su vlade država koje apliciraju za članstvo toliko angažovane u dobijanju članstva?⁴⁹ Votermen ističe da formalne institucije kao što je NATO, jednom kada imaju razvijenu infrastrukturu, uspostavljene norme i kooptirane ljude u njima, zahtevaju konstantno uključivanje, participaciju na sastancima, vežbe, proslave, konsultacije. Tj. one proizvode kooperativne aktivnosti koje ojačavaju obavezivanje i solidarnost. Samim tim, prihvatanje pravila NATO-a, pristupanje njegovim zahtevima, ostvarivanje kontakata sa njegovim civilnim i vojnim zvaničnicima, kao i institucijama i procedurama – obezbeđivalo je podsticaj za reformu, kao i primer “kako stvari funkcionišu ukoliko ste ‘Zapadnjak’”.⁵⁰ Na kraju, Votermen zaključuje da NATO možda ne širi demokratiju, ali je veoma moguće da će je članstvo u NATO-u ojačati. Članstvo može ubrzati reforme (osobito u vojsci), doprineti regionalnom političkom poretku i kooptirati mlađe generacije u Zapadne norme i perspektive.⁵¹ Pored Votermena, i Zagorčeva se ne slaže sa Rejterovim tvrdnjama da NATO ne poboljšava demokratizaciju u istočnoevropskim zemljama.⁵² Prema mišljenju Zagorčeve, Rejter nije diskutovao MAP i samim tim nije uzeo u obzir njegovu korisnost kao vodiča za državne akcije i njihov doprinos prema ubrzanju demokratske reforme. Naime, MAP je bio osobito značajan za zemlje kao što su Bugarska i Rumunija koje su bile gotovo bez demokratskog iskustva pre pada komunizma. U sklopu MAP-a, diskusije između aspiranata za članstvo i

⁴⁸ Slično Votermenu i Zagorčevoj (koji su razmatrali prisustvo NATO-a u Centralnoj i Istočnoj Evropi), Robert Art je u kontekstu Zapadne Evrope istakao da američko vojno prisustvo pomaže održanju benigne bezbednosne okoline unutar Zapadne Evrope. Kroz svoje vojno prisustvo, SAD pomažu ublažavanje i amortizovanje neizbežnih tenzija koje će nastaviti da proističu među Zapadnim Evropljanima. To će Zapadnu Evropu osposobiti da zaštiti ili čak poboljša njenu političko-ekonomsku integraciju. Prema njegovom mišljenju, SAD ne može prisiliti dalju integraciju, ali može ponuditi uslove da je olakša, ukoliko Zapadni Evropljani teže ka tome. Videti, Robert J. Art, *Why Western Europe Needs the United States and NATO*, *Political Science Quarterly*, Vol. 111, No. 1 (Spring, 1996), 38.

⁴⁹ Harvey Waterman, Dessie Zagorcheva, Dan Reiter, 221.

⁵⁰ Op. Cit., 225.

⁵¹ Op. Cit., 226-227.

⁵² Rejter je prema njenom mišljenju u pravu kada kaže da su argumenti za to kako i zašto ekspanzija NATO-a može širiti demokratiju – nerazvijeni. Zagorčeva tvrdi da je Rejter takođe u pravu da bi istočnoevropske vlade i društva bile demokratizovane sa ili bez članstva u NATO-u, ali to ne znači da institucije kao što je NATO ne mogu biti korisne za usmeravanje i olakšavanje demokratskih reformi. Op. Cit., 227.

eksperata NATO-a, dobile su vredan odgovor i pomoć u iznalaženju načina da ispune svoje ciljeve. Rejter nije pomenuo ni način na koji je NATO pomogao napredak reformi u istočnoevropskim državama: a) on je obezbedio direkcije i motivaciju za akciju – što je, putem specifikovanja zahteva za članstvo NATO osigurao da će da ove države naprave uzajamno prihvatljive izbore i ubrzaju njihovu implementaciju; b) kroz različite programe i druge inicijative, NATO je pomogao reformatorima da ostanu na željenom smeru.⁵³

Zaključak (primer Crne Gore)

NATO je sistematski bio uključen u socijalizovanje mladih u bivšim komunističkim državama, kako u civilnim, tako i u vojnim krugovima. Pretpostavka u ovim aktivnostima bila je da je edukacija novih generacija liberalnih elita bila neophodna da bi norme liberalne demokratije bile reprodukovane u budućnosti. Cilj je bio ne samo vojni trening, već i da se vojnom i civilnom osoblju predstave vrednosti i norme ljudskih prava i vladavine prava, definisane na Zapadu.⁵⁴ Analize antropologa, sociologa i socijalnih psihologa tvrde da je uspostavljanje zajedničkih interpretacija sveta i definicija „pravih“ načina ponašanja, rezultat procesa socijalizacije i enkulturacije, koji uključuju širenje pojedinačnog skupa konceptualnih kategorija ponašanja (u Burdijeovoj terminologiji habitus)⁵⁵, koji oblikuje načine na koji ljudi *razmišljaju o, i ponašaju se u svetu*. Ova značenja omogućavaju socijalizovanim da definišu subjekte i objekte koji naseljavaju svet i identifikuju „normalne“ odnose i stavove. Takve pedagoške procese obično sprovode državne institucije u domaćem kontekstu. Učenje iz ove perspektive može biti viđeno kao pokušaj da se u države bivšeg Istočnog bloka projektuju skupovi konceptualnih kategorija ponašanja evroatlantske zajednice, koji se sastoji od zajedničkih ideja i normi. Na taj način, akcije socijalizera ne sagledavaju se kao strani kulturni produkt, već kao normalan načina razmišljanja i ponašanja.⁵⁶

⁵³ Op. Cit., 228.

⁵⁴ Izjava Maršal Centra: “tekuća posthladnoratovska okolina obezbeđuje jedinstvenu priliku da se oblikuje svet za 21. vek potpuno različit od veka konflikata koji je karakterisao nacija-država sisteme od njihovih početaka. Maršal Centar postoji da bi edukovao ove lidere od Atlantika do Evroazije koji će skovati svetliju budućnost za sve naše nacije”. Videti, Alexandra Gheciu, 985-990.

⁵⁵ Pjer Burdije, *Nacrt za jednu teoriju prakse*, Beograd, 1999, 158-171, U Burdijeovoj teoriji habitus označava „sistem društveno strukturisanih i društveno strukturirajućih dispozicija“, odnosno princip preko kojeg objektivne društvene strukture djeluju na spoznajne strukture društvenih aktera i njihovu praksu. Kako će pojedinac poimati svijet, zavisi od njegovog položaja u društvenom prostoru, odnosno od habitusa koji mu je svojstven.

⁵⁶ Alexandra Gheciu., 983.

Koncept socijalizacije i enkulturacije osobito je značajan za konceptualizovanje odnosa između Crne Gore i NATO-a.⁵⁷ U kratkom periodu nakon obnove državnosti, tj. ostvarivanja nezavisnosti,⁵⁸ Crna Gora je postala član Partnerstva za mir, započela sa prvim ciklusom Procesu planiranja i revizije (PARP) – glavnim NATO mehanizmom za podsticanje reformi sistema odbrane u partnerskim zemljama, počela sa razvojem Individualnog partnerskog akcionog plana (IPAP), pozvana da otpočne Intenzivirani dijalog sa NATO, predala zahtev za MAP, a šefovi diplomatija država članica doneli su odluku o prijemu Crne Gore u Akcioni plan za članstvo (MAP), što je poslednji korak pre ulaska u NATO.⁵⁹ Socijalizacija je olakšana uzajamnim prepoznavanjem uloge “učitelja” i “učenika”, a političke elite koje predstavljaju Crnu Goru u interakciji sa NATO-m, kao i mladi koji su uključeni u razne edukacione programe prepoznali su NATO kao organizaciju koja otelovljuje značajno znanje o liberalno-demokratskim normama u polju bezbednosti.⁶⁰ Prozapadne političke elite danas vide

⁵⁷ Sa kolapsom komunizma, stare norme koje su upravljale Jugoslavijom izgubile su svoj legitimitet. Nove države nastale raspadom SFRJ su dotadašnja komunistička određenja državnih identiteta zamenila novim, a etnički i sa njima povezani nacionalni identiteti igrali su primarnu ulogu. Iako se rat nije vodio na teritoriji Crne Gore, vojnici iz Crne Gore su aktivno učestvovali u ratnim dešavanjima, a sve to se reflektovalo na Crnu Goru. Prelomni momenat u Crnoj Gori desio se 1997. godine kada je na vlast došla Demokratska Partija Socijalista (DPS) na čelu sa Milom Đukanovićem. Tada je započeo proces rekonstruisanja politike i reartikulisana spoljni veza sa svetom, a Zapad se prestao sagledavati kao neprijatelj. Prozapadne elite težile su da se identifikuju sa Zapadnom zajednicom i prepoznale su je kao glavno mesto za prepoznavanje novih identiteta. Kao jedna od glavnih karika u identifikovanju sa Zapadnom zajednicom nametalo se pitanje članstva Crne Gore u NATO-u, kao esencijalno Zapadnom institucijom.

⁵⁸ Proteklih godina crnogorske političke elite, kao i kompletna javnost, bile su zaokupljene rešavanjem pitanja državno-pravnog statusa Crne Gore. Prvo veliko Crnogorska javnost bila je duboko podeljena na pristalice i protivnike obnove državnosti, odnosno nezavisnosti Crne Gore. Konačno, na referendumu organizovanom 21. maja 2006. godine, na pitanje „Da li želite da Crna Gora bude nezavisna međunarodno priznata država?“ većina građana odgovorila je pozitivno, čime su se stekli uslovi da Crna Gora i formalno postane nezavisna i međunarodno priznata država. Juna 2006. godine, Crna Gora je proglasila nezavisnost i primljena je u Ujedinjene nacije. Tako je crnogorska javnost rasterećena od rešavanja, godinama unazad društveno najaktuelnije teme, a rešavanjem pitanja crnogorske državnosti otvoren je prostor i stekli su se uslovi za otpočinjanje novih debata o značajnim državnim pitanjima. *Jedno od prvih pitanja tiče se članstva Crne Gore u NATO-u.*

⁵⁹ http://www.nato-montenegro.co.me/index.php?option=com_content&view=article&id=70&Itemid=103; <http://www.gov.me/pretraga/34646/178413.html>.

⁶⁰ „Danas kada smo ponovo na evropskoj sceni, naš cilj je da se uključimo u zajednicu demokratskih država Evrope, tamo gde smo oduvek pripadali. Mi u

Crnu Goru integrisanu u evroatlantske strukture uključujući i NATO,⁶¹ a Alijansa je predstavljena kao institucija sa kojom elite Crne Gore teže da se identifikuju.⁶²

potpunosti delimo vaše ideale. Poštujemo vaše vrednosti i principe i činimo sve da ih što bolje sprovedemo u praksi“, obraćanje premijera Đukanovića stalnom sazivu Severnoatlantskog saziva u Briselu 9. marta. 2009. godine. Partner br. 13, mart 2009, str 13.

⁶¹ Strategija nacionalne bezbjednosti Crne Gore predstavlja strateški dokument kojim se definišu razvoj i funkcionisanje sistema nacionalne bezbjednosti Crne Gore i izraz je njenog opredjeljenja da bude dio regionalnih i međunarodnih (UN, NATO, EU i OEBS) sistema bezbjednosti... Strategijom se potvrđuje državno opredjeljenje Crne Gore da preduzme sve neophodne aktivnosti kako bi ispunila uslove za njenu integraciju u evropske, evroatlantske i druge međunarodne bezbjednosne strukture. U tom kontekstu, strateški cilj Crne Gore je da, u najkraćem mogućem roku, postane punopravni član NATO-a i EU. Videti, STRATEGIJA NACIONALNE BEZBJEDNOSTI, ("Sl. list Crne Gore", br. 75/08 od 08.12.2008).

Strategija odbrane Crne Gore je dokument koji pruža odgovore na najvažnija pitanja u oblasti funkcionisanja i razvoja sistema odbrane. Ovaj dokument proizilazi iz Ustava Crne Gore, Strategije nacionalne bezbjednosti, Presentacionog dokumenta Crne Gore za Partnerstvo za mir i njenog strateškog opredjeljenja za evropske i evroatlantske integracije... Radi realizacije strateškog odbrambenog cilja, Crna Gora je usmjerena na realizaciju sljedećih odbrambenih ciljeva: 1) izgradnju kredibilnih odbrambenih sposobnosti; 2) razvijanje interoperabilnih sposobnosti Crne Gore za učešće u aktivnostima podrške miru u svijetu; 3) doprinos u izgradnji stabilnog bezbjednosnog okruženja; 4) razvijanje partnerstva i saradnje sa drugim demokratskim državama; 5) razvijanje potrebnih sposobnosti za ulazak u NATO i EU. Videti, STRATEGIJA ODBRANE CRNE GORE, ("Sl. List Crne Gore", br. 79/08 od 23.12.2008).

⁶² Polazeći od ekonomskog i napretka u sveukupnim već preduzetim reformama i integrativnim procesima, Crna Gora želi da uspostavi kvalitativno nove odnose sa NATO, koji treba da ojačaju našu ulogu i odgovornost u stabilnosti i bezbjednosti evroatlantskog prostora. Proširenjem Sjevernoatlantske alijanse na region Zapadnog Balkana će se ojačati i dalje izgraditi područje vladavine zajedničkih vrijednosti koje dijeli NATO (demokratije, pravne države i ljudskih i manjinskih prava). Ovim će se, takođe, dodatno stabilizovati i ujediniti region koji dijeli zajedničke ciljeve i integrativne procese. Videti, STRATEGIJA NACIONALNE BEZBJEDNOSTI, ("Sl. list Crne Gore", br. 75/08 od 08.12.2008);

Crna Gora dijeli vrijednosti Alijanse - poštovanje i očuvanje demokratskih društava; poštovanje principa međunarodnog prava; ispunjavanje obaveza iz Povelje UN, Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Helsinškog završnog akta, kao i međunarodnih sporazuma o razoružanju i kontroli naoružanja; uzdržavanje od prijetnji ili upotrebe sile protiv drugih država; poštovanje postojećih granica i i rješavanje nesporazuma mirnim putem. Zbog toga Crna Gora želi da bude dio NATO. Crna Gora je svjesna neophodnosti sprovođenja sveobuhvatnih reformi

Imajući na umu, antropološka i sociološka izučavanja enkulturacije i socijalizacije, a posmatrano u kontekstu kompleksnih fenomena globalizacije, možemo zaključiti da etnologija/antropologija, kao nauka koja se (između ostalog) bavi artikulacijom globalnog i lokalnog (tj. kako procesi globalizacije egzistiraju u kontekstu realnosti partikularnih društava i utiču na živote ljudi u specifičnim lokalitetima)⁶³ predstavlja (za sada) neiskorišćen resurs u razumevanju kulturnih i civilizacijskih potencijala severnoatlantskih integracija. Osnovna namera ovog teksta bila je da na "makro planu" ukaže na kulturne i civilizacijske potencijale integracije u NATO, kao i na mogućnosti etnologije/antropologije u razumevanju pomenutih procesa⁶⁴, a samim tim i da "isprovocira" buduća istraživanja u istom smeru. Kada je u pitanju društveni kontekst Crne Gore, sasvim je izvesno da će proces priključivanja NATO-u, u narednim godinama imati značajnog udela u redefinisanoj i reartikulisanju društvenih identiteta, kod konkretnih ljudi (kao članova različitih socijalnih zajednica) na konkretnim lokalitetima u Crnoj Gori. Moja naredna istraživanja biće usmerena na problematiku i osnovne parametre redefinisanoj nacionalnih identiteta i osobito na uticaj severnoatlantskih integracija u domenu oblikovanja rodних uloga, jer vojske predstavljaju značajnog posrednika u oblikovanju rodних uloga, a često i najmoćnije institucije u konstruisanju slike maskulinitetâ u čitavom društvu.⁶⁵

Izvori:

STRATEGIJA NACIONALNE BEZBJEDNOSTI, ("Sl. list Crne Gore", br. 75/08 od 08.12.2008);

STRATEGIJA ODBRANE CRNE GORE, ("Sl. List Crne Gore", br. 79/08 od 23.12.2008);

kako bi ispunila ovaj cilj. Videti, PREZENTACIONI DOKUMENT REPUBLIKE CRNE GORE, www.gov.me.

"Kao država, bićemo bezbedniji, a takođe sa članstvom u NATO *delićemo sa drugim članicama i moderne demokratske vrednosti*". Predsednik Vlade Crne Gore, Milo Đukanović, Partner, maj 2008, 6.

⁶³ Jonathan Xavier Inda and Renato Rosaldo, *A World in Motion*, 5 i Anna Tsing, *The Global Situation*, 464, u *The Anthropology of Globalization*, Edited by Jonathan Xavier Inda and Renato Rosaldo, Blackwell Publishers, Oxford, 2002.

⁶⁴ O proučavanju anticipirane kulturne promene koja nastaje usled promena evropskog zakonodavstva, videti u Marko Milenković, *Prihvatanje evropskih standarda u oblasti ekonomskog prava i (anticipirane) kulturne promene u Republici Srbiji*, Etnoantropološki problemi n.s. god. 5. sv. 1 (2010).

⁶⁵ Videti, Uta Klein, „*Our Best Boys*“, *Men and Masculinities*, Vol. 2, No. 1, July 1999, 47-65.

PRESENTACIONI DOKUMENT REPUBLIKE CRNE GORE

(www.gov.me)

www.dpscg.org;

www.sdp.co.me;

“Partner”- Mjesečnik o evroatlantskim integracijama, odbrani i vojsci, Ministarstvo odbrane Crne Gore, Podgorica, br. 4., maj, 2008;

<http://www.nato-montenegro.co.me>;

<http://www.gov.me>

Literatura:

Antis, M. Robert, *The Reinvention of NATO*, A Dissertation Submitted to the Faculty of Old Dominion University in Partial Fulfillment of the Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy, May 2006;

Art, J. Robert, *Why Western Europe Needs the United States and NATO*, Political Science Quarterly, Vol. 111, No. 1 (Spring, 1996), 1-39;

Burdije, Pjer, *Nacrt za jednu teoriju prakse*, Beograd, 1999;

Bačević, Jana, *Honour and Shame: Prilog alternativnoj istoriji srpske etnologije*, 95-103, u *Etnoantropološki problemi*, god. 1, sv.1, Odeljenje za etnologiju i antropologiju, Filozofski fakultet Beograd, 2006;

Bačević, Jana, *Srpska antropologija i suočavanje sa prošlošću*, u *Antropologija*, Časopis Centra za etnološka i antropološka istraživanja (CEAI) Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, sv. 3, 2007, 111-121;

Checkel, T. Jeffrey, *Why Comply? Social Learning and European Identity Change*, International Organization, Vol. 55, No. 3 (summer, 2001), 553-588;

Draper, Patricia, *Comparative Studies of Socialization*, Annual Review of Anthropology, Vol. 3 (1974), 263-277;

Duffield, S. John, „*NATO's Functions After the Cold War*“, Political Science Quarterly, Vol. 109, No. 5, (1994-95), 763-787;

Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology, Edited by Alan Bernard and Jonathan Spencer, Routledge, London and New York, 2002 (1998);

Eriksen, Thomas Hylland, *Engaging Anthropology*, Berg, New York, 2006

Feldman, Gregory, *Breaking our Silence on NATO*, Anthropology Today, Vol. 19., No. 3 (Jun., 2003), 1-2;

Frederking, Brian, *Constructing Post-Cold War Collective Security*, The American Political Science Review, Vol. 97, No. 3 (Aug., 2003), 363-378;

Gaćanović, Ivana, Problem evropskog identiteta, Uvod u antropologiju Evropske unije, Srpski geneaološki centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2009;

Garrett, B. Paul and Baquedano-Lopez, Patricia, *Language Socialization: Reproduction and Continuity, Transformation and Change*, Annual Review of Anthropology, Vol. 31 (2002), 339-361;

Gheciu, Alexandra, *Security Institutions as Agents of Socialization? NATO and the „New Europe“*, International Organization, Vol. 59, No. 4, International Institutions and Socialization in Europe (Autumn, 2005), 973-1012;

Gligorijević, Srđan, Petrović, Đorđe, *Vodič kroz Partnerstvo za mir*, International and Security Affairs Centre, Beograd, 2007;

Gonzales, Norma, *What Will We Do When Culture Does Not Exist Any More*, Anthropology & Education Quarterly, Vol. 30. No. 4. (Dec., 1999), 431-435;

Inda, Xavier Jonathan and Rosaldo, Renato, *A World in Motion*, 1-35, u *The Anthropology of Globalization*, Edited by Jonathan Xavier Inda and Renato Rosaldo, Blackwell Publishers, Oxford, 2002;

Johnston, Iain, Alastair, *Conclusions and Extensions: Toward Mid-Range Theorizing and beyond Europe*, International Organization, Vol. 59, No. 4 (Autumn, 2005), 1013-1044;

Kelley, Judith, *International Actors on the Domestic Scene: Membership Conditionality and Socialization by International Institutions*, International Organization, Vol. 58, No. 3 (Summer, 2004), 425-457;

Klein, Uta, „*Our Best Boys*“, Men and Masculinities, Vol. 2, No. 1, July 1999, 47-65;

Kovačević, Ivan, *Tradicija modernog*, Etnološka biblioteka, knjiga 20, Beograd, 1996;

Kovačević, Ivan, *Semiologija mita i rituala 2*, Savremeno društvo, Srpski geneaološki centar, Beograd, 2001;

Kovačević, Ivan, *Srpska antropologija u prvoj deceniji dvadesetprvog veka*, 25-41, Glasnik Etnografskog Muzeja, Beograd 2008;

Kydd, Andrew, *Trust Building, Trust Breaking: The Dilemma of NATO Enlargement*, International Organization, Vol. 55, No. 4, The Rational Design of International Institutions (Autumn, 2001), 801-828;

Mead, Margaret, *Papers in Honor of Melville J. Herskovits: Socialization and Enculturation*, Current Anthropology, Vol. 4, No. 2 (Apr., 1963), 184-188;

Milenković, Marko, Prihvatanje evropskih standarda u oblasti ekonomskog prava i (anticipirane) kulturne promene u Republici Srbiji, Etnoantropološki problemi n.s. god. 5. sv. 1 (2010);

Milenković, Miloš, *Antropologija kao multikulturalna propedeutika u Srbiji*, Posebna izdanja EI SANU, knj. 49. Beograd: SANU, 133-148;

Milenković, Miloš, *Istorija postmoderne antropologije, posle postmodernizma*, Etnološka biblioteka, 2007;

Milenković, Miloš, *Istorija postmoderne antropologije, teorija etnografije*, Etnološka biblioteka, 2007;

Milenković, Miloš, *O naučnom radu na našem univerzitetu (sto godina kasnije)*, 41-51, Glasnik Etnografskog Muzeja, Beograd 2008;

Milenković, Miloš, *Paradoks postkulturne antropologije*, 122-143, u u Antropologija, Časopis Centra za etnološka i antropološka istraživanja (CEAI) Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, sv. 3, 2007;

Mosher, L. Donald and Tomkins, S. Silvan, *Scripting the Macho Man: Hypermasculine Socialization and Enculturation*, The Journal of Sex Research, Vol. 25. No. 1 (Feb., 1988), 60-84;

NATO Handbook, Public Diplomacy Division, NATO, 1110 Brussels, Belgium, 9, 2005;

Pevehose, C. Jon, *Democracy from the Outside-In? International Organizations and Democratization*, International Organization, Vol. 56, No. 3 (Summer, 2002), 515-549;

Reiter, Dan, *Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy*, International Security, Vol. 25, No. 4 (Spring, 2001), 41-67;

Rubel Paula; Rosman, Abraham, *The Past and the Future of Anthropology*, Journal of Anthropological Research, Vol. 50., No. 4, (Winter, 1994), 335-343;

Shimahara, Nobuo, *Enculturation – A Reconsideration*, Current Anthropology, Vol. 11, No. 2 (Apr., 1970), 143-154;

Tsing, Anna, *The Global Situation u The Anthropology of Globalization*, 453-487, Edited by Jonathan Xavier Inda and Renato Rosaldo, Blackwell Publishers, Oxford, 2002;

Wallander, A. Celeste, *Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War*, International Organization, Vol. 54, No. 4 (Autumn, 2000), 705-735;

Waltz, N. Kenneth, *The Emerging Structure of International Politics*, International Security, Vol. 18, No. 2, (Fall 1993), 44-79;

Waterman, Harvey; Zagorcheva, Dessie; Reiter, Dan, *NATO and Democracy*, International Security, Vol. 26, No. 3 (Winter, 2001-2002), 221-235;

Zurn, Michael and Checkel, T. Jeffrey, *Getting Socialized to Build Bridges: Constructivism and Rationalism, Europe and Nation-State*, International Organization, Vol. 59, No. 4 (Autumn, 2005), 1045-1079.

Branko Banović

Perspectives of ethnology/anthropology in studying the cultural and civilizational potentials of NATO integrations (Montenegrin example)

Conceptualizing the transformation of NATO as a never completed process and never achieved state, my intention is to problematize the perspectives of ethnology/anthropology in studying the cultural and civilizational potentials of North Atlantic integrations. The Montenegrin example indicates that a possible NATO membership will play a significant part in redefining and rearticulating of social identities in Monte Negro. Bearing in mind the anthropological and sociological studies of enculturation and socialization I intend to bring attention to the underutilized anthropological/ethnological resources in a more complete understanding of the integration processes. One of the ultimate goals of this study was to instigate/stimulate the studies (thus far neglected in anthropology/ethnology) of cultural and civilizational potentials of NATO integrations.

Key words: ethnology/anthropology, NATO, enculturation, socialization, cultural and civilizational potential of integrations, Monte Negro